

כבוד ס"ת ושאר ספרים

[א]

ס"ת פסול

לא תעשון כן לה' אלהיכם: (דברים יב, ד)

איסור לאבד ספרי הקודש

כתב הרמב"ם (סה"מ מצות ל"ח סה) שהזהירנו מנתוץ ומאבד בתי עבודת האל יתעלה, ומאבד ספרי הנבואה, ומלמחוק השמות הנכבדים, והדומה לזה. ולשון האזהרה שבאה בזה הענין הוא אמרו (ר"פ ראה) לא תעשון כן להשם אלקיכם, אחר שקדם הצווי (עשה קפה) לאבד עבודה זרה ולמחות את שמה ולהרוס בתיה ומזבחותיה כולם, ובאה האזהרה ואמר לא תעשון כן להשם אלהיכם. וכל מי שעבר על דבר זה כגון שיהרוס שום דבר מן ההיכל והמזבח והדומה להם, או שימחה שם משמות השם, לוקה.

חייב גניזה

נפסק בשו"ע (או"ח קנד, ה) שס"ת שבלה, מניחין אותו בכלי חרס וגונזין אותו בקבר ת"ח, אפילו אינו אלא שונה הלכות ולא שימש ת"ח. ובספר ערוך השולחן כתב דזה אינו חובה, דוודאי אם יש לו מקום מוצנע לגונזו בביתו בתיבה וכיוצא בה או בביהכ"נ, דעדיף טפי מבקרקע, אלא שאם אין לו מקום להצניעה בכבוד התיירו לו בקרקע. ומביא דעת הפרמ"ג דזהו חובה בדווקא, אבל כתב דקשה לומר כן.

ס"ת פסול בארון הקדש

הנו"ב (שו"ת נודע ביהודה, מהדו"ק או"ח סימן ט') נשאל אודות הספרים הפסולים, שאינן ראויים עוד לתיקון, אם מותר להניחם בארון הקודש המקודש לספרים הכשרים, השואל הביא ראיה מהא דשברי לוחות מונחים בארון עם הלוחות השלמים, א"כ ה"נ מותר להניח ס"ת פסול בארון הקודש ביחד עם ס"ת כשר. אבל רצה לדחות הראיה, כי השברי לוחות היה בהם קדושה יתירה, שהיו מעשה ידי הקדוש ברוך הוא בעצמו. וכתב הנו"ב שהדחייה אינו דחייה דלפי דבריו א"כ איך הביאו במסכת מנחות (צט, א) ראיה מזה להזהר בתלמיד חכם ששכח תלמודו מחמת אונסו, דשאני התם שיש בהם קדושה יתירה. אבל כתב שבאמת עיקר הראיה שלו אינו כלום, דשם מתחילה על דעת כן נעשה הארון להניח בו שברי לוחות ג"כ, ופשיטא דתנאי מתחילה מועיל, כמבואר באו"ח (סי' מ"ב סעיף ג' בהג"ה), ואעפ"כ יפה הוכיחו מזה להזהר במי ששכח תלמודו, מדחזינן שהקפיד הקדוש ברוך הוא על שברי לוחות להניחם בארון, והתנה על תנאי הזה.

ולהלכה כתב הנו"ב "פוק חזי מה עמא דבר", ומעשים בכל יום כשמוצאים טעות בשבת בשעת קריאה מחזירין ספר זה לארון ומוציאים אחר, הרי שאף שספר הזה נמצא פסול לשעתו, אפ"ה מחזירין לארון הקודש המיוחד לספרים הכשרים. ואין לומר דשאני התם שדעתם לתקן הספר ההוא לכן הוא בקדושתו, משא"כ הספרים שהוא אינם ראויים עוד לתקן, דאטו בדעתם הדבר תלוי שעכ"פ הא כל זמן שלא נתקן הרי הוא פסול. ועוד דגם ספרים אלו מה שאינן ראויים לתקן היינו מרוב הטרחא, אבל בודאי אם ירצו להוציא הוצאות רבות הכל יוכל להתקן. עוד כתב דאכתי יש לדחות, דספר שנמצא בו פסול, אכתי כשרים שאר חומשי תורה שבאותו ספר עצמו, וכשר לקרות בהם, כמבואר באו"ח (סי' קמ"ג ס"ד בהג"ה). ועוד דספר שנמצא בו טעות דבר הרגיל הוא, וי"ל לב"ד מתנה עליהם. אבל מסיק הנו"ב שאע"פ שמצד קדושת הארון מותר להניחם שם, אבל מטעם אחר אסור להניחם, שמא יבואו לידי מכשול לקרות מתוכו, והרי מבואר (יו"ד סי' רע"ט) שספר תורה שאינו מוגה אסור להשהותו יותר משלשים יום, אלא יתקן או יגנוז, ולכן אסור להניחם בארון הקודש וצריך לגנוזם.

הגורה מעל המעיל

נוהגים היום בס"ת פסול לשים החגורה מעל המעיל, כנראה הטעם הוא לבטל החשש שיקראו בו. ושו"מ שכן כתב בספר מנחת אלעזר (ח"ג סי' נב), עוד כתב שאפילו במקומות שלא נוהגים כך, נוהגין לשים הס"ת הפסול הארוה"ק ליד הכותל להיכר שלא יבואו להשתמש בהם.

[וראיתי בספר "בשבילי הפרשה" שמביא בשם הגרש"א זצ"ל, שפעם דרש הגרא"ז זצ"ל לקראת ימים נוראים. פתח בשבח לומדי תורה, שחז"ל אומרים (מכות כב) כמה טפשא שאר אינשי, דקיימי מקמי ס"ת ולא קיימי מקמי גברא רבה, א"כ טען הגרא"ז איך אנחנו חייבים לזוהר ולהימנע מחטאים, שהרי שס"ת פסול לובש ה"גרטל" בחוץ, לומר לנו, "ס"ת פסול אני אל תלמד ממני", אז צעק הגרא"ז בבכי, כמה חטאים עוונות ופשעים עושים אנו, כמה חגורות אנו חייבים ללבוש מעל לבגדינו, לצעוק בקול מר, אל תלמדו ממני".]

אבל עי' בשו"ת בנין ציון (סימן צז) שתמה על הנו"ב שנעלם ממנו שדין זה כבר הוזכר בספר חסידים (סי' תתקל"ד) להתיר, וז"ל, לוחות ושברי לוחות מונחים בארון, אם יש ספר תורה במקצתם קרועים ומחוקים, ישים עם ספר תורה בארון, ואם בא לגנוז יריעות של ס"ת, לא יתכן שיהיו בארון בין העמודים על יריעות, ויגנוזו במקום אחר, ופן יהו מושלכים. הרי שהתיר בפירוש לשים ס"ת פסולה עם הכשרות, רק שחילק בין ס"ת שלמה שבלה ליריעות שבלו, והתיר מטעם לוחות ושברי לוחות מונחים בארון. ומה שדחה בנו"ב ששם מתחלה נעשה גם לשברי לוחות, והוי כמו התנה, אין זה תשובה, דעכ"פ מדצוה הקדוש ברוך הוא להשים השברים אצל הלוחות בארון א' מוכח דלהשברים קדושה כמו להשלמים, וא"כ ה"ה בס"ת. ועוד כיון דכבר נהגו העם להשים הס"ת הפסולים אצל הכשרים בארון הקדש, הוי כמו התנה בתחלה גם בארון הקדש, כמו גבי ארון דלוחות. והא דאמרינן במגילה (כו, ב) ס"ת שבלה גונזין אותו אצל ת"ח, זה דווקא אם אין לו מקום להניחו, וצריך לגנוזו קמ"ל היאך יגנוזו, אבל אם רצה להניחו בארון הקדש במקום מיוחד זהו גניזתו.

[עי' בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' נב) מעשה נורא מבעל חסד לאברהם, שהרב של עיר בוטשאטש הורה לגנוז כל הס"ת הישנים הנחשבים לפסולים, והוציאם מארוה"ק וקברם בכלי חרס אצל ת"ח, כמו שכתוב בשו"ע. ואח"כ נהיה מגיפה ומחלת התינוקות, ורעשה עליו כל העיר. ותמה המנח"א הרי עשה כדין, אלא כיון שהיו שם כמה ס"ת שלפחות היו בהם חומשים כשרים, ואף דמחמירים לא לקרות בהם, אבל מעיקר הדין מותר, ולכן לא היה לו לגנוזם. עוד כתב שכיון שנוהגים על פי הספר חסידים להניחם בארוה"ק, וא"כ אינו מן הדין להוציאם משם ולגנוזם.]

ספר שאינו מוגה

ועי"ש (בנין ציון) שתמה על מה שכתב הנו"ב לאסור מטעם שמא יקראו בו, והביא ראיה מהא דאסור להשהות ספר שאינו מוגה יותר מל' יום, והתם הטעם משום שנאמר אל תשכן באהליך עולה שלא יקרא הטעיות, אבל לא מטעם שמא יקרא בו ויחזיקו לכשר. ועוד שהרי רש"י פי' שם דספר שאינו מוגה היינו תורה נביאים וכתובים, והרי בהם ודאי איך שייך גזירה דשמא יקרא, דמה איסור יש לקרות בנביאים וכתובים שאינם מוגהים, אע"כ דהטעם דוקא משום כיון דיש לתקן והוא קורא הטעיות מקרי עולה, ואסור לשכון באהלו.

שאר ספרים בארון הקדש

המגן אברהם (סי' קנד, יד) הביא דברי הב"ח (סי' קנ"ג) בשם מהרש"ל דמותר להניח שאר ספרים בארון הקדש אצל ס"ת, ולא מקרי הורדה מקדושה דהא עדיין קדושתו קיים, תדע שהרי אנו מניחים לעולם יריעות פסולים בארון, ולכן ה"ה דמותר להניח חומשים ושאר ספרים. אבל הסתפק היכא שהוציאו הספר תורה, אם יכולין להניח בתוכו שאר ספרים, דמאחר דלית ביה ס"ת אולי איכא הורדה מקדושה לפי שעה. וכתב על זה הב"ח דפשוט דאסור אפילו לפי שעה, ואפילו להניחם אצל ס"ת נמי אין להקל, ומי אמר לך דמנהג ותיקין הוא. על מה שנקט מהרש"ל כדבר פשוט שמותר להניח יריעות פסולות בארוה"ק, כתב המ"א שבס"ח (הנ"ל) מבואר דאסור להניח בתוך ארוה"ק יריעות פסולות, אבל כתב המ"א אולי אפשר דשרי משום דלב"ד מתנה.

ס"ת פסול שנפל

כידוע המנהג היא שאם ר"ל נפל ס"ת, אז כל מי שהיה נוכח בשעת הנפילה מקבל עליו תענית. ודנו הפוסקים מה הדין בס"ת פסול שנפל, האם דינו כס"ת כשר לענין זה או לא. ועי' בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' נב) שדן לומר שחייב לצום, חזק דס"ת פסול לא גרע מחומשים, ואיתא בשו"ע (יו"ד רפג, ב) שני דעות לגבי חומשים, וז"ל מותר לכתוב כל התורה חומש חומש בפני עצמו, ואין בהם קדושת ספר תורה השלם. ויש מי שאומר שהם כס"ת לכל דבריהם, אלא שאין קורין בהם בצבור. והגר"א מציין לסי' רפב (ס"ק ב) לענין עמידה בפני ס"ת, והכי איתא התם, הרוואה ס"ת כשהוא מהלך, חייב לעמוד לפניו, ויהיו הכל עומדים עד שיעמוד זה שמוליכו ויגיענו למקומו, או עד שיתכסה מעיניהם. וכתב הרמ"א אבל לפני חומשים שלנו אין צריכים לעמוד, ויש מחמירים. וכתב המנ"א שאפילו אם ס"ת פסול נחשב כחומש, הרי פשוט שאסור לבזות גם חומש, ולכן חייב לצום בנפילתו. אבל יש להעיר שאפילו אם אסור לבזותו, אבל מאן יימר שחייב לצום על נפילתו, הרי בשאר כתבי הקודש ג"כ יש איסור לבזותו, ובכל זאת אין חיוב לצום אם נפלו. ולענין חומשים בדברי המחבר יש כאן "סתם ויש אומרים", שהכלל הוא דפסקינן כדברי הסתם, א"כ אין בהם קדושת ס"ת, ואין צריך לעמוד בפניהם. ולכאורה פשוט שג"כ אינו חייב לצום בנפילתו.

מכירת ס"ת פסול

עוד הביא שם דברי רש"י (שבת קטו, ב) ד"ה שמונים וחמש אותיות - שכתב דזהו שיעור לספר תורה שנמחק או בלה, **להיות עומד בקדושתו**, הרי לן להדיא שאפילו ס"ת שבלה נשאר בקדושתה. אבל יעוין בבית יוסף (אורח חיים סימן קנג) בשם הריב"ש (סי' רפ"ה) שדן לענין מכירת ס"ת, וכתב שס"ת שנמצא בו איזה טעות, או שחסר אות אחת או שיתר אות אחת, **דכיון שהוא פסול אין בו קדושת ס"ת**, והרי הוא כחומשין, ושבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר ימכרוהו ויתנו שלא לעלות בדמיו. וראיתי בספר "בשבילי הפרשה" שרצה לומר שהריב"ש מיירי דווקא כשהיה הס"ת פסול מעיקרא, אבל כשהיה כשר ונפסל מודה שבקדושתה עומדת. אבל מלשון הריב"ש שכתב "כיון שהוא פסול אין בו קדושת ס"ת", משמע שבכל ענין שהיא פסולה אין בה קדושה.

שבועה על ס"ת פסול

הנודע ביהודה (מהדורא קמא - יורה דעה סימן עא) דן באריכות על כל הענין של שבועה בנקיטת חפץ, ובין הדברים דן בשבועה על ס"ת שנפסל, וכתב שאף שיש איזה פסול או כמה פסולים בס"ת, עם כל זה עדיין קדושתו ראשונה, קדושת ס"ת ממש עליה, שהרי אנחנו רשאים לתקן הפסול ההוא, ואנחנו חוזרים אחר התיקון וקוראים בו בציבור ומברכים עליו ברכת התורה, ואם היה ע"י הפסול ההוא כל הספר נפסל בחסרון התיבה או כמה תיבות, א"כ כשאנו מתקנים אותו במה חזר להתקדש שאר הספר, שכבר נפסל כל ונסתלק קדושתו. אלא וודאי שאף בשעה שפסול לא נפסל אלא אותה תיבה או האות החסר, אבל שאר כל הספר קדושת ס"ת עליו לגמרי כבראשונה. (וא"כ מדוע לא יועיל ספר זה לאחוז בידו בשעת השבועה.) עוד הביא ראייה מהא (שבת קטו, א) דמותר להציל ס"ת מן הדליקה בשבת, אפילו אם בלו כל התיבות שבכל הס"ת ונשאר בכל הספר רק כדי ללקוט חמש ושמונים אותיות, ע"כ שנשאר קדושת ס"ת עליו. ובשו"ת חיים שאל (מהחיד"א, חלק א סימן יב) כתב להדיא שחייב לצום על נפילת ס"ת פסול. עי"ש שדן לגבי מי שנפל תפילין מידו, שאם הוא חלש או שהוא צורבא מרבנן, יש להקל עליו שלא יצום, אבל למי שנפל ס"ת מידו אין להקל ח"ו וצריך שיתענה. ואפילו שהס"ת שבידינו אינם כל כך כשרים, ומה גם דאם יבדקו בס"ת זה שנפל אפשר שימצאו בו פיסול, מ"מ אין להקל שלא להתענות, וכן כתב הריטב"א דכל שיש בו הזכרת השם דינו כס"ת, ובס"ת זה אפילו שהוא פסול יש כמה אזכרות וכמה פרשיות כשרות. ומ"ש הרמ"ז שם ליתובי דעתיה דההוא שנפל מידו הס"ת, דאם ימצא בו טעות ינוח דעתו, אין זה כי אם כלפי תוקף קדושת הס"ת וסודותיו, יראה בנחמה שלא היה הפגם כל כך, אבל לענין תענית אין להקל כלל אפילו בס"ת פסול.

[ב]

ספרים מודפסים

דפוס של פעם

נחלקו הפוסקים האם דברי תורה המודפסים יש בהם קדושה. הט"ז (יורה דעה סימן רעא, ח) כתב שיש

אומרים שאין בספרים הנדפסים קדושה כמו הנכתבים בכתב, אבל הוא חולק וסובר ששפיר יש עליו דין כתיבה, ואפילו אם נאמר דהוה חקיקה, מ"מ הוה כמו כתב. והביא שבתשובת שאלות למה"ר בנימין ז"ל כתב ג"כ שמעשה הדפוס הוא קודש ככתב, מטעם דגם חקיקה היא קודש, אבל כתב הט"ז שאין צריך לזה, כי הוה כתיבה ממש ואין כאן חקיקה, דמה לי שדוחק את העט על הנייר, או הנייר על האותיות של עופרת, אידי ואידי כתיבה היא. ומסיים הט"ז **שלענין קדושת הספרים כל המיקל עתיד ליתן את הדין**. וכן דעת המ"א (סי' לב, נז) שמעיקר הדין היה אפשר לכתוב מזוזה בדפוס, אלא דא"א לצמצם, ויש חשש של "שלא כסדרן". המ"ב (סימן מ ס"ק ד) מביא דברי הט"ז, אבל כתב שבתשובת חו"י (סי' קפ"ז) נוטה להקל בזה בשעת הדחק כשאין לו במה לכסות.

קורעקטין (עלה הגהה)

בשו"ת עין יצחק (חלק א - אורח חיים סימן ה) נשאל אודות עלי כתבי קודש שקורין "קורעקטין" (עלי הגהה), דעיקר הדפסתם לא נעשה ע"מ ללמוד או לקרות בהן, וגם אינם ראויין כלל לקרות בהן מחמת דהן מלאים שיבושים, וכל עצמן לא נעשו רק כדי להגיה על ידם הספרים שיוצאין מבית הדפוס. ומחמת גודל ריבויין של העלים הללו, אי אפשר כלל לגונזם כדין תורה, אלא הם מתפזרים אחת הנה ואחת הנה בבית הדפוס, ומשם הם מתפנים לחצר ולבית האשפה, ובאים לידי בזיון גדול. וגם אותן הקורעקטין שמשמרים אותן וגונזין אותם על ביה"ק הסמוך לעיר, נתברר אח"כ שבאו גוים וחפרו מן הקרקע ומשתמשין בהם, ואין לנו בזיון גדול מזה.

כתבי הקודש בלי שם ה' - מה"ת או מדרבנן

ראשית דן הג"ר יצחק אלחנן זצ"ל (שו"ת עין יצחק הנ"ל) האם יש כאן איסור דאורייתא, או אינו אלא מדרבנן, ועי"ש שמדייק מהרמב"ם (יסודי התורה ו, ח) שכתבי הקודש שאין בהם שם ה', אין איסור מחיקתן אלא מדרבנן. וז"ל הרמב"ם כתבי הקודש כולן ופירושיהן וביאוריהן אסור לשורפם או לאבדם ביד, **והמאבדן ביד מכין אותו מכת מרדות**. ועי' בספר החינוך (מצוה תל"ז) שכ"כ להדיא וז"ל ומה שאמרו זכרונם לברכה (שבת קטז, א) שכל כתבי הקודש ופירושיהן בכלל איסור זה, מדברי סופרים, שאסור לאבדן ולשרפן. וכ"כ להדיא בשו"ת תשב"ץ (חלק א סימן ב) שאינו אסור מה"ת אלא שמות ממש, וז"ל שלא נאמרו דברים הללו אלא בשם מן השמות, שבכ"מ שהוא כתוב המוחק והמאבדו לוקה, אבל בשאר כתבי הקודש שאין בהם אזכרות כלל, המוחקן והמאבדן אין לוקין עליהם. דקרא לא אמר אלא ואבדתם את שמם לא תעשון כן וכו', אבל כתבי הקודש שאין בהם שם מנ"ל דאסירי. וכ"ת שזה בכלל ונתצתם את מזבחותם שכל דבר שהוא מיוחד להשם אסור לאבדן, הא ליתא שאין בכלל נתיצה אלא מה שהוא דרך בנין, אבל מה שאינו דרך בנין לא, תדע מדאצטריך קרא לאסור מחיקת השם, ואינו נלמד מאיסור נתיצה. עי"ש שמביא על זה כמה וכמה ראיות.

וזה דלא כמשמעות המ"א (סימן קנד ס"ק ט), דעל מה שכתב המחבר שס"ת שבלה חייב לגונזו, כתב המ"א שהוא הדין ספרים ואסור לשורפן, וה"ה בכל תשמישי קדושה דהוי בכלל לא תעשון כן לה' אלהיכם. ועי"ש שמוכיח כדבריו מהרמב"ם מצות ל"ת (סימן ס"ה) שהמאבד כתבי הקודש עובר בלאו, משמע שזה דאורייתא. וכתב הגרי"א (הנ"ל) שצ"ל שהא דכתב הרמב"ם במנין המצות דאין מאבדין כתבי קודש שנאמר לא תעשון כן כו', ע"כ דקאי בכתבי קודש דכתובים בהם אזכרות, והרמב"ם שם קיצר בזה. עוד כתב (שם אות יח) פשט אחר, שבתחילה כתב הרמב"ם דאין מוחקין שמות המקודשין היינו אותן שמות שנכתבו בפירוש לשם קדושת השם, ועי"ז שייך הלשון שמות המקודשין, ואח"ז אשמעינן דאף השמות שבכתבי הקודש, אף דלא נכתבו בפירוש לשם קדושת השם רק סתמא, לפי דבכתיבת כתבי הקודש אין מדקדקין לכתוב השמות לשם קדושת השם, אפ"ה אסור לאבדן מה"ת, משום דס"ל דסתמא ג"כ חשוב כלשמה, וכמש"כ הרדב"ז (בה"א סי' עז) לדמות זה להך דזבחים דסכין מושכתן כו', וה"ה בקדושת השם. אבל אכתי י"ל דיודה הרמב"ם דקדושת כתבי קודש, שאין בהן אזכרות כתובין, אינן נאסרין אלא מדרבנן.

כתבי הקודש שלא נכתבו לשם קדושה

כתב הרמב"ם (שם) שאפיקורוס ישראל שכתב ספר תורה, שורפין אותו עם האזכרות שבו, **מפני שאינו מאמין בקדושת השם ולא כתבו לשמו, אלא שהוא מעלה בדעתו שזה כשאר הדברים**, והואיל ודעתו כן לא נתקדש השם. ומצוה לשורפו, כדי שלא להניח שם לאפיקורוסים ולא למעשיהם. מדברי הרמב"ם

הללו הוכיחו האחרונים (שב יעקב סי' נד, ועין יצחק שם) דס"ל שאם כתב שם ה' שלא לשם קדושה שלא נתקדש, ומותר למוחקן, וכמש"כ הגהת מיימוני (פ"ו ה' יסודי התורה) הובא בט"ז יו"ד (סי' רע"ו ס"ק ב). ומוסיף הגרי"א דאפשר ללמוד מדברי הרמב"ם הנ"ל דאף בכתבי קודש דנאסר מדרבנן לאבדן ולשורפן, דאין זה רק אם כתבם הישראל בקדושה, אבל כל זמן שלא כתבם בקדושה, לא חל עליהם דין כתבי הקודש לאוסרן לאבדן ולשורפן. ומשמע דאף בסתמא ג"כ אינו חל עליהם דין קדושת כתבי קודש, כל זמן שלא כתבם בקדושה בפירוש, שהרי האפיקורס רק חשב דהוי כשאר דברים ובכל זאת לא נתקדש. ואפילו אם נאמר שכתבת אפיקורס גרע מכתבת הקורעקטין, אבל היכא שכתבם בפירוש שלא יחול עליהם דין קדושת כתבי קודש, בזה וודאי מוכח מן הרמב"ם דס"ל דאינו חל עליהם דין קדושת כתבי הקודש, לאוסרם לאיבוד ולשריפה.

לוחות שכותבין בשביל תינוקות

הגרי"א רצה לומר שמקור הרמב"ם הוא ממה דאיתא (מגילה לב) דהלוחות והבימה אין בהם משום קדושה, וכן פסק הרמב"ם (תפילין ומוזזה וספר תורה י, ד) וז"ל והלוחות שכותבין בהן לתינוק להתלמד אין בהן קדושה. וק' למה אין בהם קדושת כתבי הקודש, וע"כ הטעם משום דלא נכתבו בקדושה, רק בשביל תינוק להתלמד בלבד, ולכן לא חל דין קדושת כתבי קודש על הלוחות. ומזה הוכיח הרמב"ם דאם לא כתבם בקדושה, אינו חל קדושת כתבי קודש עליהם אף לאוסרן מדרבנן. ויש להסביר זה עוד ביתר ביאור, כיון דהך דהלוחות דרכן למחוק התיבות והאותיות ולכתוב ע"ז אותיות ותיבות אחרים, א"כ הוי כמו שהתנו עליהם בפירוש שלא יחול עליהם דין קדושת כתבי קודש.

תנאי להדיא שלא יחול הקדושה

ולפי"ז בהנך קורעקטין דהם אינם מוגהין, ועל פי הרוב יש בהעלים הראשונים הרבה שיבושים וטעויות הרבה, וידוע דאסור להשהות ספר שאינו מוגה אף בשארי ספרים, א"כ הם עומדים שלא לקרות בהם כיון דע"פ דין אסור לקרות בהם כלל, וממילא הוי כאילו נכתב שלא על דעת קדושת ספרי הקדש. ואפילו אם נאמר שנכתבו סתם, ו"סתמא לשמה", יש עצה לתקן הדבר שלא יהיה שום חשש, שיתנו המדפיסים בפירוש שלא יחול עליהם דין קדושת כתבי הקודש, ואז בודאי אינו חל עליהם דין קדושת כתבי קודש מעולם. אך להשתמש בהנך כתבי קודש תשמיש של בזיון אין להתיר אף היכא דהתנה לגבי קדושתן, דמ"מ לא גרעי מכל תשמישי מצוה, אבל לשורפן שפיר מועיל התנאי דיתנו עליהן בפירוש דלא יחול עליהן דין קדושת כתבי קודש.

שריפת "גניזה" שלא יבא לידי בזיון

אפילו לפי הצד שיש כאן אסור לאבד כתבי הקודש, עדיין נחלקו האחרונים האם מותר לשרפם כדי שלא יבואו לידי בזיון. בשו"ת שבות יעקב (חלק ג' שאלה י') נשאל אודות כתבי קדש הקרועים והבלועים שמתרבים בכל שנה ושנה כשמנקים הבתים לימי הפסח, ואין עליית בית הכנסת מספיק להכילם, וגם יש לחוש לסכנת שריפה שהוא סכנה גדולה בזמנים הללו, ומשום כך נתנו הכתבי קדש בתוך חביות גדולות והעמידום בבית הקברות, ונגנבו הרבה מהם ע"י עכו"ם, ובאו לידי בזיון גדול שהשתמשו בהם לדברים המאוסים, ונשאל האם מותר לשרפם או לא. והביא שם מהבאר שבע (סי' מג) שנשאל בכיוצא בה אם יש סמך למנהג שרבים נוהגים לשרוף כתבי קדש שבלו באמרם כי שריפתם הוא כבודם, דע"י גניזה הם נזרקין אנה ואנה במקומות המטונפים, הבאר שבע החמיר בזה וכתב שטענתם של השואלים כי שריפתם זהו כבודם, טענה ריקנית היא לא שרירא ולא קיימא, כי אילו היו יודעין כיצד דין גניזה לא היו מקילין באיסור גדול כזה, ומסיק שם אלא יהא זהיר וזריז לגנוז אותם בתיבות מסוגרות ולעשות להם תקנה במה שאפשר לקיימם, ולא לשורפם, ואז יהא שכרו גדול מאד, כדתנן כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות.

השבות יעקב כתב שגם המג"א (סי' קנד) הביא דברי הבאר שבע להלכה, ולכן לא רצה להקל בזה. אבל אחרי שראה כי הגיע למצב כזה שא"א כלל לעשות תקנה זו בקהילות גדולות, שמרבים בכל שנה ושנה בלויי ספרים עד שכל החביות והתיבות לא יכללוהו, כאשר הארץ צר אצלנו בגלות, וכיון שהוא בגדר אי אפשר, בודאי הרבים שנהגו כן לא מעצמן נהגו כן, אלא ע"פ הוראת גדולי בעלי ההוראה שראו ג"כ שא"א לעשות תקנה של גניזה שלא יבואו לידי בזיון ע"כ התירו לשרפם.

מאבד עצמו לדעת

והוסיף שם השבות יעקב דגדולה מזו מצינו שהתירו לאבד עצמו לדעת בכה"ג כדכתיב גבי שאול (שמואל א, לא, ד) ויאמר שאול לנושא כליו שלוף חרבך ודקרני בה, פן יבואו הערלים האלה ודקרנוי והתעללו בי. הרי דאף דמאבד עצמו לדעת הוא מן העבירות החמורות, דאין להם חלק לעוה"ב, ואין מספידין עליהם, ואפ"ה התירו, ואפילו על הספק שמא יתעללו בו, וא"כ כיון שהתירו לאדם לאבד גופו בידיים כדי שלא יבוא לידי בזיון היותר גדול ה"ה בס"ת ממש דשרי לאבדו כדי שלא יבא לידי בזיון היותר גדול, שיהיו נזרקין במקומות המטונפים.

אבל עי"ש (סי' י"א) שבעל כנסת יחזקאל חלק עליו והחמיר שלא להתיר לשרפם, וכתב שאפשר לדחות ראייתו משאול, שהרי במהרש"ל מבואר שעיקר סברתו של שאול הוא משום שידע ודאי שנגזרה גזירה שימות. עוד השיג עליו הכנ"י, דעד דנסתייעת ממעשה דשאול, הלא תקשי לך מדוד שהרג את הנער המבשר על מיתת שאול, וכמו שאמר לו דוד איך לא יראת לשלוח ידך במשיח ה', אף שהנער הגיד לו דברי שאול פן יתעללו בי הערלים, וביקש ממנו שיהרגנו, אלא ע"כ שהן רשאים ולא אתה. ר"ל שכל היתר זה הוא בהאדם עצמו שיכול לחבול בעצמו, מצד האיסור של מאבד עצמו לדעת, אך לאחרים לא הותר להרגו משום רציחה, וה"נ דאסור לאחרים לשרוף כתבי הקדש להצילם מבזיון דלעתיד.

דפוסים שלנו

יש להסתפק בספרים שלנו שאינם נעשים מכח האדם, האם יש להם קדושת ספרים. די"ל אפילו להפוסקים שדפוס יש לו שם כתיבה, אולי זה דווקא ספרים של פעם שבן אדם הוא זה שהדפיס הספרים, ולכן שפיר מקרי כתיבה, אבל היום שהכל נעשה ע"י מכונות חשמליים, אולי אין בו דין כתיבה. ועי' בספר חזו"א (יו"ד סי' קס"ד, ג) שיש בדברים המודפסעם משום קדושת כתבי הקודש.

עוד יש לדון לפי הגרי"א שכתבי הקודש שלא נכתבו לשם קדושת כתבי הקדש אין בהם קדושה, א"כ כאן שהכתובה נעשה מאליה, ובן אדם רק לוחץ על הכפתור, אולי אין כאן כתיבה לשם כתבי הקודש. ואולי זה תלוי בפולמוס הגדול האם אפשר לצאת ידי חובת מצות מצה במצה מכונה, משום דצריך שמירה לשמה. אבל כנראה הפוסקים נקטו שגם ספרים שלנו יש בהם משום קדושת כתבי הקדש, כמו שנראה בהמשך.

[ג]

הנהגות ואיסורים בספרי קודש

הנחת ספרי תושבע"פ ע"ג ספרי תושב"כ

נפסק בשו"ע (יו"ד רפב סעיף יט) שמותר להניח ספר תורה על ס"ת, ומניחים חומשים ע"ג נביאים וכתובים, אבל אין מניחים נביאים וכתובים על גבי חומשים, ולא חומשים על גבי ס"ת. וכתב הרמ"א שמותר להניח כתובים על גבי נביאים או איפכא. ולפי"ז כתב הר"י מגאש (סי' צב, הובא בספר גנזי הקודש פ"ג אות כח) שאסור להניח תורה שבע"פ על גבי תורה נביאים וכתובים, ועי"ש הטעם, שהתלמוד הוא ביאור התורה ופירושה, לא אמתה של תורה, הראיה שאינו צריך שרטוט כאמתה של תורה, ומזה מוכח שאין קדושתו מגעת לקדושת התורה עצמה. ולא עוד אלא אפילו לקדושת שאר כתבי הקדש אינו מגיע, הואיל ואנחנו רואים שאינו מטמא את הידים. ולפי"ז הביאו (שם) בשם הגרשז"א זצ"ל שאסור להניח סידור על גבי חומש, והגרשז"א אמר שמעודו הטריח עצמו להקפיד על זה.

ומביאים שם בשם הפוסקים (הגר"נ קרליץ שליט"א, הגרשז"א והגריש"א זצ"ל) שתורה שבע"פ מותר להניח על תורה שבע"פ, אפילו אחרונים על גמ'. אבל בשם הגריש"א זצ"ל הביאו שאע"פ שמותר מעיקר הדין, מכל מקום אינו ראוי להניח ספרי ראשונים ואחרונים על הגמ', ואפילו אחרונים על ראשונים, אבל אחרונים מאוחרים על אחרונים קדומים אין להקפיד. וכן כתבו שהג"ר יצחק אלחנן זצ"ל הקפיד לא להניח ספרי אחרונים על ראשונים. ובספר לקט יושר (חלק ב עמוד נט ענין א) כותב שזוכר שהתרה"ד היה מניח הגמ' לבד, ופרש"י לבד, והתוס' לבד, והפוסקים לבד, וכתב שזה על פי יו"ד (סי' רפ"ב).

ספרים שלנו

ועל בספר ערוך השולחן (יו"ד שם ס"ק כב) שכתב שהא דאסור להניח נביאים וכתובים על חומשים, אינו אלא בחומשים הכתובים בקלף לשם קדושת ס"ת, אלא שנחלק לחמשה חומשים, ואין בו קדושת ס"ת לגמרי, לעניין לקרות בו בציבור, ואף שהקדושה אחת היא, מ"מ משום כבוד ציבור אין לקרות בחומשין (גיטין ס, א). אבל כשלא נכתבו לשם קדושת ס"ת, וכ"ש כשכתובין על נייר, וק"ו בחומשין הנדפסין, קדושתן שוה עם נביאים ועם כל כתבי הקודש. ומביא סמך לדבריו ממקור הסוגיא (מגילה כז, א) דפירש"י שם וז"ל חומשין ס"ת שאין בו אלא חומש אחד עכ"ל. ר"ל דרק אם נכתב בקדושת ס"ת, ולא על נייר וכו'. ולדבריו לכאורה אין צריך להקפיד היום על הנחת סידורים ע"ג חומשים וכו', דלכאורה כמו שחומשים המודפסים אינם יותר קדושים מנביאים וכתובים, כמו כן אינם יותר קדושים מספרי תושבע"פ. אבל על' בספר הנ"ל שמביא בשם ספר "עלהו לא יבול", שהגרשו"א אמר שדברי הערוה"ש אלו לא התקבל להלכה.

להשתמש בספרים להגן בפני השמש

כתב המשנה ברורה (סימן קנד ס"ק לא) אסור להשתמש בספר להנאתו, כגון להגן בפני החמה או כדי שלא יראה חבירו מה שעושה. ולהניח ספר אחר תחת ספר שלומד בו כדי להגביהו יש להתיר, ואם מונח ספר אחד לכו"ע מותר להניח ספר אחר עליו. וכשהשמש זורחת על הספר שלומד בו, יש להקל במקום הדחק להגן בספר אחר להיות לצל, כיון שאינו עושה להנאתו.

לתפוס מקום ע"י ספר

יש אנשים שמגיעים לביהכ"נ מוקדם ורוצים לתפוס מקום בשביל הבן שלו או בשביל חבר שלו, אז פותחים ספר לסמן שיש מי שיושב כאן. אבל לכאורה יש בזה משום איסור להשתמש בספרים. (חוץ מזה שמיהכ"ת יש לו זכות לתפוס מקום.) וראיתי בשם הגריש"א זצ"ל ויבלחט"א הגר"נ קרליץ שליט"א, שאם מניח ספר שעתיד להשתמש בו, כגון סידור או חומש מותר, אבל בשאר ספרים אסור.

להניח דפים ריקים בספר

עוד כתב המ"ב (שם) שאל יניח קונטרסים שלא נכתבו במ"ת בספר, ולא שום דבר. ולפי"ז אסור להניח דפים ריקים בגמ', אפילו אם כוונתו כדי שיהיה מזומן אצלו כשיצטרך לכתוב חידושי תורה וכו'. ולפי"ז אסור ג"כ להניח מגבות נייר במחזור, כדי שיהיה לו לנגב דמעותיו בימים נוראים. וז"ל ספר חסידים (ס"ל תקז) אל יצניע אדם קונטרסים שלא נכתבו בספר להצניע, וקונטרסים שכותבים בו תורה שבכתב אל יצניע בספר שכתוב בו תושבע"פ, וקונטרס שכתוב בו תושבע"פ אל יצניע בספר שכתוב בו תורה שבכתב.

להניח הספר על "הפנים"

כתב הרמ"א (יו"ד רפב, ה) אסור להפוך אותו (כתבי הקודש, הלכות ואגדות) על פניהם, וכשמצאו כך צריך להפכן. וכתב על זה החיד"א (שירי ברכה שם) שהרבה אינן נזהרים בזה, וכשקורין אותו לס"ת או אפילו כשפוסקין למילי דעלמא, הספר שהוא קורא או חומש או תהלים וכיוצא, הופכו על פניו, והם עתידין ליתן את הדין, ולמוכיחם ינעם.

להשאיר ספר פתוח

הש"ך (יו"ד סימן רעז, א) הביא בשם הב"ח דמירושלמי דמגילה יש ללמוד שלא ילך אדם לחוץ ויניח הספר פתוח אם אין עליו מפה, דלאו דוקא ס"ת דה"ה שאר ספרים. וכתב הש"ך שידוע לחכמי האמת, שיש מלאך אחד נקרא ש"ד, והוא שומר דפין, על מי שמניח ספר פתוח ויוצא, שמשכה תלמודו. וכתב הערוך השולחן (שם ס"ק ב) דדווקא כשיצא לרחוב, אבל הנכנס מחדר לחדר או אפילו לחצר ולרחוב שלא על אריכת הזמן, אין חשש בזה. ולפי"ז מי שיצא מביה"מ לשירותים ודעתו לחזור מיד אינו צריך לסגור ספריו. אבל בשם הגריש"א זצ"ל ראיתי (גנזי הקודש פ"ב הע"ג) שאם הלך להביא ספר אין צריך לסגור ספריו, אבל אם הלך לביהכ"ס צריך לסגור ספריו. וכן הביא שם בשם יבלחט"א הגר"ח קניבסקי שליט"א, שאם יצא חוץ לחדר צריך לסגור הספר.